

Rijksuniversiteit Groningen
Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen
Sociale Geografie & Planologie
Bachelorproject
Laura Kapinga & Gijs van Campenhout

N33 tegen het windpark: Een onderzoek naar de invloed van een gepland windpark op de place attachment van omwonenden in de Groningse Veenkoloniën.

Robbert Kowalczyk
s2546191
11-07-2016

**rijksuniversiteit
groningen**

**faculteit ruimtelijke
wetenschappen**

Titelpagina

Titel: N33 tegen het windpark
Ondertitel: Een onderzoek naar de invloed van een gepland windpark op de place
attachment van omwonenden in de Groningse Veenkoloniën.

Auteur: Robbert Kowalczyk
Studentnummer: s2546191
E-mail: r.a.kowalczyk@student.rug.nl

In opdracht van: Dhr. G. van Campenhout & Mevr. L. Kapinga
Course: Bachelorproject Sociale Geografie en Planologie
Faculteit: Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen
Instituut: Rijksuniversiteit Groningen

Datum: 13-06-2016

Samenvatting

Als reactie op klimaatsveranderingen ondernemen nationale en internationale overheden de laatste decennia steeds meer actie voor de bescherming en verbetering van het milieu. Om het gebruik van fossiele brandstoffen en de uitstoot van schadelijke gassen te reduceren, worden er steeds meer windparken aangelegd die op een duurzame manier energie opwekken. Locaties voor windparken worden regelmatig vastgesteld door nationale overheden, waarbij lokale gemeenschappen minder in het besluitvormingsproces worden betrokken. Dit leidt regelmaDe komst van een windpark in de nabijheid leidt veelvuldig tot verzet van omwonenden. Uit de wetenschappelijke literatuur blijkt dat de komst van een windpark ook invloed heeft op de emotionele binding tussen mens en plaats, oftewel de place attachment van omwonenden met hun omgeving.

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de verwachte verandering van place attachment door de komst van een nog te realiseren windpark in de nabijheid. Bovendien is er getracht een suggestie te doen hoe er rekening kan worden gehouden met de ervaren place attachment van lokale gemeenschappen in het besluitvormingsproces. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van de hoofdvraag *'Hoe verandert de emotionele binding van omwonenden met een plaats door de komst van een windpark?'*.

De studie heeft zich gefocust op een case in Oost-Groningen, waar de Rijksoverheid heeft besloten om een windpark aan te leggen. Omliggende dorpen zijn hiertegen in verzet gegaan, zowel tegen de komst van de windmolens zelf als de manier waarop het besluit gemaakt is.

Aan de hand van online en persoonlijk afgenomen enquêtes hebben 80 inwoners van de omliggende dorpen Meeden en Scheemda de vragenlijst ingevuld. In deze enquête is gevraagd naar de place attachment met de omgeving, de mening over het windpark en diens besluitvormingswijze.

Hieruit blijkt dat de omwonenden een hoge mate van Active Attachment kennen, wat gepaard gaat met een sterk verzet tegen de komst van het windpark. Men vreest dat dit het plattelands karakter aantast, waardoor de place attachment kan verslechteren. Manieren om in het besluitvormingsproces rekening te houden met de place attachment van omwonenden is door focusgroepen te houden en social impact assessments af te nemen.

Inhoud

Titelpagina	2
Samenvatting	3
1. Inleiding.....	6
1.1 Aanleiding	6
1.2 Probleemstelling.....	7
1.3 Opbouw scriptie	7
2. Theoretisch kader.....	8
2.1 Place attachment.....	8
2.1.1 PPP-model.....	8
2.1.2 Tijdsdimensie en verandering in place attachment	9
2.1.3 Typen van place attachment.....	9
2.2 NIMBY en YIMBY	10
2.3 Place attachment in het besluitvormingsproces	11
2.4 Conceptueel model.....	12
3. Methode van onderzoek.....	13
3.1 Case study	13
3.2 Doelgroep.....	14
3.3 Dataverzameling.....	14
3.4 Ethiek	15
3.5 Kwaliteit van de data.....	15
3.6 Data-analyse	16
4. Resultaten.....	17
4.1 Place attachment en mening over het windpark.....	17
4.1.1 Ervaren place attachment en kenmerken landschap.....	17
4.1.2 Place attachment in relatie tot mening over het windpark	18
4.1.3 Verwachte verandering in place attachment	19
4.2 NIMBY- en YIMBY-activiteiten	20
4.3 Besluitvormingsproces	22
5. Conclusie	23
6. Reflectie	23
Literatuurlijst	25
Bijlagen.....	30
Bijlage 1 – Informatiebrief in de brievenbus van de inwoners van Meeden en Scheemda .	30
Bijlage 2 - Enquête Windpark N33	31
Bijlage 3 – SPSS-resultaten.....	36
Bijlage 3.1 Chi-kwadraattoets: Leeftijd respondenten vs Leeftijd populatie.....	36

Bijlage 3.2 Chi-kwadraattoets: Opleiding respondenten vs Opleiding populatie	36
Bijlage 3.3 One-way ANOVA: Houding park vs Traditional Attachment	37
Bijlage 3.4 One-way ANOVA: Houding park vs Active Attachment	37
Bijlage 3.5 Logistische regressie: Actie vs Active Attachment	37

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Als reactie op klimaatsveranderingen ondernemen nationale en supranationale overheden de laatste decennia steeds meer actie voor de bescherming en verbetering van het milieu (IPCC, 1990; Betsill & Bulkeley, 2006). Een van deze milieubewuste maatregelen is het vervangen van fossiele brandstoffen als bron van energie door duurzame energiebronnen, zoals waterkracht, zon, wind en aardwarmte (Twidell & Weir, 2015). De aanleg van hernieuwbare energie-installaties, zoals windparken, kan echter ingrijpende gevolgen hebben voor het landschap en kan leiden tot protesten van omwonenden (Graham et al., 2009). Deze protesten zijn veelal gericht op de plaatsing van een windmolenpark an sich, maar vaak ook op de manier waarop omwonenden betrokken zijn geweest in de besluitvorming omtrent de aanleg van een windpark (Wolsink, 2007; Dimitropoulos & Kontoleon, 2009).

In de wetenschap is uitgebreid onderzoek gedaan naar factoren die de houding van omwonenden beïnvloeden ten opzichte van veranderingen in het landschap (Devine-Wright, 2004; Graham et al., 2009). Deze omvatten hoofdzakelijk financiële en fysieke factoren, zoals de waardedaling van woningen en de afstand tussen de windparken en woningen (Graham et al., 2009). De impact op de emotionele binding van mensen met de omgeving is echter onderbelicht in merendeel van de studies naar het plaatsen van hernieuwbare energiecentrales, ook al laten onder andere Vorkinn & Riese (2001) blijken dat deze gevoelens wel degelijk worden beïnvloed door ingrepen op het landschap. Bovendien achten Manzo & Perkins (2006) het essentieel dat de emotionele binding tussen mens en plaats, oftewel place attachment, wordt geïntegreerd in planningsprocessen om zo minder spanning op te wekken en meer draagvlak voor het project te creëren bij de lokale gemeenschap.

In dit onderzoek zal het geplande windpark van ongeveer 35 turbines langs de N33 in Oost-Groningen centraal staan. Vanwege de omvang heeft de minister van Economische Zaken in 2015 de locatie van het windpark vastgesteld (RVO, 2016a). Sinds de bekendmaking van het plan heeft deze te maken gekregen met veel protesten van omwonenden (RTV Noord, 2015b). Men vreest voor waardedaling van woningen, geluidsoverlast en gezondheidsklachten (Groot, 2016). Bovendien voelen de omwonenden zich gedupeerd en gepasseerd in het besluitvormingsproces, omdat er bij de besluitvorming geen overleg is geweest met de lokale inwoners terwijl zij dagelijks de gevolgen van het windpark ondervinden (RTV Noord, 2015a; Tegenwind N33, 2016).

Dit onderzoek heeft getracht de verwachte verandering in place attachment van omwonenden door een nog te realiseren windpark aan het licht te brengen. Tevens is er een suggestie gedaan hoe de opdrachtgever van een windpark meer rekening kan houden met de zienswijzen en place attachment van lokale gemeenschappen.

1.2 Probleemstelling

Het probleem is dat er veel ontevredenheid onder de omwonenden over het geplande windpark heerst, met name het besluitvormingsproces doet veel stof opwaaien (RTV Noord, 2015a). Dit onderzoek heeft als doel om de verwachte impact van een windpark op de place attachment van omwonenden in beeld te brengen. Daarnaast is er geprobeerd mogelijke oplossingen te vinden waardoor er rekening kan worden gehouden met de place attachment van lokale gemeenschappen in het besluitvormingsproces. De hoofdvraag van dit onderzoek luidt:

Hoe verandert de emotionele binding van omwonenden met een plaats door de komst van een windpark?

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden zijn de volgende deelvragen opgesteld:

- Hoe zal de place attachment veranderen door de komst van het windpark, naar verwachting van de omwonenden?
- Hoe komen de NIMBY- en YIMBY-gevoelens van omwonenden tot uiting als vorm van place attachment?
- Hoe kan in het besluitvormingsproces beter rekening worden gehouden met de veranderende place attachment van omwonenden?

1.3 Opbouw scriptie

In het hoofdstuk 2 wordt de relevante literatuur voor dit onderzoek besproken. Vervolgens worden de case study en verdere methodologie behandeld in hoofdstuk 3. In hoofdstuk 4 worden de resultaten gepresenteerd, gevolgd door de conclusies in hoofdstuk 5. Een reflectie op het onderzoeksproces en de resultaten wordt uiteengezet in hoofdstuk 6. Tenslotte zal deze scriptie worden afgesloten met de literatuurlijst, gevolgd door de bijlagen.

2. Theoretisch kader

2.1 Place attachment

Place attachment is een complex fenomeen dat de emotionele band omvat tussen individuen/gemeenschappen en geografische plaatsen waarmee ze bekend zijn, zoals hun woonomgeving (Devine-Wright & Howes, 2010). Het concept place attachment heeft in de academische wereld steeds meer aandacht gekregen de afgelopen decennia (Lewicka, 2011a). Doordat wetenschappers in uiteenlopende studiegebieden onderzoek hebben verricht naar place attachment, zijn er diverse definities van het concept ontstaan en is de betekenis van place attachment onoverzichtelijk geworden (Lewicka, 2011a).

2.1.1 PPP-model

Om inzicht te brengen in place attachment en het concept te structureren, hebben Scannell & Gifford (2010a) een framework opgezet door middel van het analyseren van bestaande wetenschappelijke literatuur: het zogenaamde PPP-model. Place attachment is volgens dit model opgebouwd uit drie dimensies, namelijk *People*, *Place* en *Process* (Scannell & Gifford, 2010a).

Bij de dimensie *People* gaat het om de mensen, waarbij onderscheid is gemaakt tussen de *individual* en de *cultural group*. Bij het individu gaat de emotionele band over persoonlijke ervaringen en herinneringen die een individu heeft met de plaats, terwijl bij de groep eenzelfde emotionele band tussen mens en plaats gedeeld kan worden onder de leden van de bepaalde groep. Deze groep kunnen inwoners van hetzelfde dorp zijn, maar ook aanhangers van dezelfde religie.

Bij de dimensie *Place* gaat het om de plek waarmee een individu of gemeenschap zich verbonden voelt. Dit kan een binding met de sociale omgeving zijn, maar ook met de fysieke omgeving. Mensen kunnen zich verbonden voelen met een plek vanwege de mensen die er wonen. Een voorbeeld hiervan is de binding met de woning van grootouders, omdat daar je vrienden ook wonen. Naast de sociale omgeving kan de fysieke omgeving ook een reden zijn voor het ontstaan van place attachment. Stedman (2003) geeft aan dat mensen zich niet verbonden voelen met de directe fysieke omgeving, maar met de waarden die worden toegekend aan die fysieke kenmerken.

Tenslotte geeft de dimensie *Process* weer hoe place attachment zich kan manifesteren, dit kan op drie manieren: *affect*, *cognition* en *behaviour*. Mensen kunnen hun binding met een plaats uiten door middel van zowel positieve als negatieve emoties (*affect*) (Manzo, 2005). Dit kan ook angst zijn voor een slecht verlichte straat. Place attachment kan cognitieve elementen bevatten; individuen kunnen herinneringen, opinies, betekenissen, en kennis associëren met een bepaalde plaats waardoor deze plek voor een persoon belangrijk kan worden (Scannell & Gifford, 2010a). Tenslotte kan de emotionele binding met een plaats het gedrag van mensen beïnvloeden. Iemand kan om religieuze beweegredenen een heilige plaats bezoeken, te denken valt aan bedevaartstochten naar Mekka (Scannell & Gifford, 2010a).

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van de *cultural group* om place attachment te beschrijven, omdat de inwoners van Meeden en Scheemda als groep(en) zijn onderzocht. Daarnaast speelt het individu altijd een rol, omdat elk persoon binnen een groep de emotionele binding met een plaats anders interpreteert. Bij de dimensie *Place* zijn zowel de sociale en fysieke aspecten van een plaats van belang. Aan de ene kant dreigt de fysieke omgeving te veranderen. Aan de andere kant zorgt de sociale kant van place attachment er voor of er al dan niet wordt geprotesteerd door de omwonenden tegen fysieke veranderingen. In de laatste dimensie is met name *behaviour* van belang, dat zich richt op acties die omwonenden ondernemen voor of tegen het windpark. Verder zijn de

kenmerken die een plek speciaal maken voor iemand van belang omdat deze aangetast kunnen worden door de komst van een windpark. Daarom wordt ook *cognition* in het onderzoek betrokken.

2.1.2 Tijdsdimensie en verandering in place attachment

De emotionele binding van een mens met zijn omgeving is dynamisch en kan veranderen volgens Devine-Wright (2009). Hij stelt dat ongewenste veranderingen in de omgeving kunnen leiden tot een “disruption’ to place attachment” voor omwonenden (p.428). Voorbeelden van dit soort ongewenste veranderingen zijn overstromingen en aardverschuivingen (Brown & Perkins, 1992), en de deconstructie van woonwijken (Fried, 2000). Stedman (2002) meent dat de angst voor verandering van de place attachment van omwonenden en daarmee de aantasting van de eigen identiteit zich vertaalt in “place-protective behavior” (p.567). Het PPP-model gaat echter uit van place attachment op een bepaald moment in de tijd; er is geen ruimte gemaakt voor de tijdsdimensie waarin de verandering van place attachment tussen twee tijdstippen kan worden benadrukt. Voor dit onderzoek is het belangrijk om te weten hoe de emotionele verbondenheid tussen mens en plaats verandert, aangezien de komst van een windpark impact kan hebben op de place attachment van omwonenden. Deze emotionele binding kan anders zijn dan voor de ingreep op het landschap. Daarom is in het model van Scannell & Gifford (2010a) gewijzigd in een PPPT-model, waaraan de dimensie Time is toegevoegd, naar Van Campenhout (2011).

Er moet een kanttekening geplaatst worden. Een verschil in verandering van ervaren place attachment is dat in dit onderzoek de verandering van het landschap nog moet plaatsvinden. De focus ligt daarom op de verwachte verandering van place attachment. Uit eerder onderzoek blijkt dat omwonenden minder negatief zijn als het windpark er eenmaal staat dan voorafgaand aan de aanleg (Wolsink, 2007; Warren et al., 2005). Het argument wordt bijgestaan door bevindingen van psycholoog Goldstein (2015), die stelt dat mensen hun verwachte negatieve emoties in een toekomstige situatie doorgaans overschatten, terwijl achteraf blijkt dat deze negatieve gevoelens meevallen.

2.1.3 Typen van place attachment

Lewicka (2011b) stelt dat er niet één type binding is tussen mens en zijn omgeving, maar meerdere. In haar studie maakt ze onderscheid tussen twee typen van positieve attachment en drie typen van negatieve of gebrek aan attachment. De verschillende vormen van verbondenheid met een plek kan door verschillende individuen en gemeenschappen anders worden ervaren, hetgeen onder andere door leeftijd, educatieniveau, en duur van residentie wordt beïnvloed (Devine-Wright, 2012).

De twee typen positieve attachment zijn Traditional Attachment en Active Attachment die zich onderscheiden in mate van bewustzijn van deze emotionele verbinding tussen mens en plaats (Devine-Wright, 2012; Lewicka, 2011b). Traditional Attachment karakteriseert mensen die hun woonomgeving als vanzelfsprekend zien en lange tijd op dezelfde plek wonen, waardoor ze weinig kansen hebben om hun omgeving te vergelijken met andere locaties. Dit type attachment heeft veel weg van geworteldheid met een plaats (Gustafson, 2013). Met name ouderen en lageropgeleiden hebben een hoge mate van Traditional Attachment (Lewicka, 2011b). Mensen met een hoge score voor Active Attachment worden gekenmerkt door een langdurige residentie in dezelfde plaats, een hoog educatieniveau en een leeftijd tussen 40 en 60 jaar (Lewicka, 2011b). Mensen met een actieve binding met een plaats, hebben bijvoorbeeld bewust hun woonplaats uitgekozen en nemen een actieve houding aan als het gaat om ontwikkelingen in de omgeving (Devine-Wright, 2012). De typen place attachment hoeven elkaar niet uit te sluiten; een persoon kan zowel een hoge mate van Traditional als Active Attachment ervaren (Lewicka, 2011b).

De andere drie typen, Alienation, Place Relativity en Placelessness, geven een gebrek aan place attachment weer. Alienation wordt gezien als de afkeer voor of vervreemding van een plek. Place Relativity houdt een afwegende houding in waarbij de woonomgeving wordt geaccepteerd als aan persoonlijke behoeften wordt voldaan. Zo zal iemand die op zoek is naar werk pas een sterke band creëren met een plaats als deze werkgelegenheid biedt. Tenslotte wordt met Placelessness onverschilligheid bedoeld waarbij mensen het niet nodig vinden een emotionele band te creëren met hun omgeving (Lewicka, 2011b). De identiteit van deze groep wordt niet beïnvloed door de omgeving waarin ze leven, maar des te meer door andere factoren als familie en godsdienst.

De voorkeur gaat uit naar Lewicka's (2011b) typen van place attachment, omdat het onderscheid tussen attachment en non-attachment van belang is in dit onderzoek. Na de ingrepen in het landschap (de plaatsing van windmolens) kan er sprake zijn van een verminderde verbondenheid tussen mens en omgeving: Alienation. Dit type non-attachment is in dit onderzoek geïnterpreteerd als een proces waarbij de mate van vervreemding voor een (veranderde) plek in beeld is gebracht.

2.2 NIMBY en YIMBY

De angst dat een verandering in de omgeving invloed zal hebben op de emotionele binding kan leiden tot plaatsbeschermend gedrag (Stedman, 2002), oftewel verzet onder omwonenden tegen dreigende veranderingen. Het verzet kan zich uiten in het houden van petitie's, demonstraties, rechtszaken en occupaties van het bouwterrein met als doel de ontwikkelingen te vertragen en uiteindelijk te laten stoppen (Hager, 2015).

Een ruimtelijke ingreep die in breed maatschappelijk opzicht als positief wordt beschouwd, zoals het plaatsen van centrales die duurzame energie opwekken, kan op verzet stuiten vanuit lokale gemeenschappen mocht deze ingreep plaatsvinden in de 'eigen omgeving'. Dit verzet tegen veranderingen in de 'eigen achtertuin' staat bekend als NIMBYism: Not In My Back Yard (Devine-Wright, 2012). In het concept van Scannell & Gifford (2010a) past het verzet van omwonenden onder het kopje *behaviour*, in de dimensie Process.

Bij de komst van een waterkrachtcentrale in Noorwegen constateren Vorkinn & Riese (2001) dat de negatieve houding sterker wordt naarmate de installatie dichterbij de omwonenden wordt geplaatst. Gevolgen als geluidsoverlast en visuele veranderingen van het landschap zijn dan sterker aanwezig, wat tot meer negatieve houdingen kan leiden. In dezelfde studie wordt gesteld dat een sterke place attachment in verband staat met meer protestacties (Vorkinn & Riese, 2001). Devine-Wright (2012) specificeert dit en meent dat mensen met een sterke Active Attachment meer verzet kunnen vertonen tegen ingrepen op de omgeving, omdat zij bewuster voor hun woonplek hebben gekozen en zich meer betrokken voelen met de omgeving. Aan de andere kant, mensen met een sterkere non-attachment, zoals Placelessness, zullen zich minder betrokken voelen en zullen minder plaatsbeschermend gedrag vertonen als de omgeving dreigt te veranderen.

Graham et al. (2009) onderzoeken onder de lokale bevolking in Nieuw-Zeeland wat de argumenten van voor- en tegenstanders zijn ten opzichte van de aanleg van windparken in de omgeving. Enkele negatieve aspecten van het windpark die door omwonenden worden genoemd zijn de overlast van de constructiewerkzaamheden, landschapsvervuiling, de hoogte van de turbines, en de omvang van het windpark. Wat betreft de impact op de place attachment van omwonenden hebben Devine-Wright & Howes (2010) onderzoek gedaan naar de publieke acceptatie van een windpark op zee nabij de kust van Wales. Hierin blijkt een 'disruption of place attachment' vooral voorkomt bij omwonenden die de omgeving veel (natuurlijke) waarden toekennen. Deze omwonenden vinden dat

het industriële karakter van het windpark afbreuk doet aan de natuurlijke waarden van de omgeving (Devine-Wright & Howes, 2010). Onder dit deel van de gemeenschap zijn de meeste uitingen van NIMBYism te vinden.

Aan de andere kant is er YIMBY, het tegenovergestelde van NIMBY: Yes In My Back Yard. Hierbij wordt een ontwikkeling in de eigen leefomgeving door omwonenden gesteund (Schreurs & Ohlhorst, 2015). Gemeenschappen die de komst van duurzame energie-installaties in de leefomgeving aanmoedigen, benadrukken de positieve bijdrage aan het milieu dat deze projecten hebben. Ze zijn in dat opzicht trots dat hun omgeving is geselecteerd om deze bijdrage te realiseren (Schreurs & Ohlhorst, 2015). Bovendien zien de voorstanders de komst van bijvoorbeeld windmolens als een impuls voor de lokale werkgelegenheid in de bouw (Graham et al., 2009).

2.3 Place attachment in het besluitvormingsproces

Wat betreft het planningsproces van windparken geven wetenschappelijke onderzoeken een eenduidig beeld. Vaak is er sprake van top-down planning, waarbij beslissingen worden genomen op een hoger schaalniveau, met name door de nationale overheid. Dit wordt van bovenaf gecoördineerd, omdat de energieprojecten een (inter)nationaal maatschappelijk belang vertegenwoordigen. Een gevolg van de top-down besluitvormingsprocessen is dat lokale omstanders weinig invloed kunnen uitoefenen op de plannen (Swofford & Slattery, 2010). Bovendien vinden in veel gevallen gemeenschappen nabij het projectgebied dat overheden slecht communiceren en de omwonenden onvoldoende worden geïnformeerd (Wolsink, 2007; Dimitropoulos & Kontoleon, 2009). Volgens Swofford & Slattery (2010) zorgt het gebrek aan voorlichting ervoor dat omwonenden zelf informatie over het windenergieprojecten opzoeken en bronnen raadplegen die niet altijd betrouwbaar of objectief zijn, zoals de informatiewinning bij verzetsgroepen. De combinatie van projecten die door hogere overheden worden gecoördineerd en gebrekkige communicatie tussen uitvoerders en lokale gemeenschappen heeft regelmatig geleid tot problemen. Hierdoor is er vaak sprake van ontevredenheid en verzet bij de lokale gemeenschappen die te maken krijgen met deze fysieke ingrepen op hun woonomgeving (Wolsink, 2007).

Manzo & Perkins (2006) geven echter aan dat het van essentieel belang is voor het draagvlak voor het project om de omwonenden te betrekken bij het planningsproces en rekening te houden met hun place attachment. Door het begrijpen van de emotionele verbindingen met de omgeving en de karakteristieken die een plaats bijzonder maken voor mensen, kan het planningsproces soepeler verlopen (Devine-Wright, 2011). Als de omwonende actief wordt betrokken in de besluitvorming en er wordt rekening gehouden met gewaardeerde omgevingskenmerken, kan Dit kan namelijk leiden tot een snellere acceptatie effectieve vorm van participatieve planningsproces (Manzo & Perkins, 2006). Een manier om een participatief planningsproces te creëren en een beeld te krijgen van de place attachment is het houden van focusgroepen (Manzo & Perkins, 2006). Door persoonlijk in gesprek te gaan met omwonenden kunnen diepere gevoelens voor de omgeving van de lokale gemeenschap geuit worden. Daarnaast kunnen de mening van omwonenden over een mogelijk windpark en de emotionele binding met de omgeving achterhaald worden aan de hand van enquêtes. Zogenaamde social impact assessments kunnen inzicht geven in de sociale gevolgen die de aanleg van een windpark met zich meebrengt. Improtá & Pinheiro (2011) menen dat deze methode geschikt is om

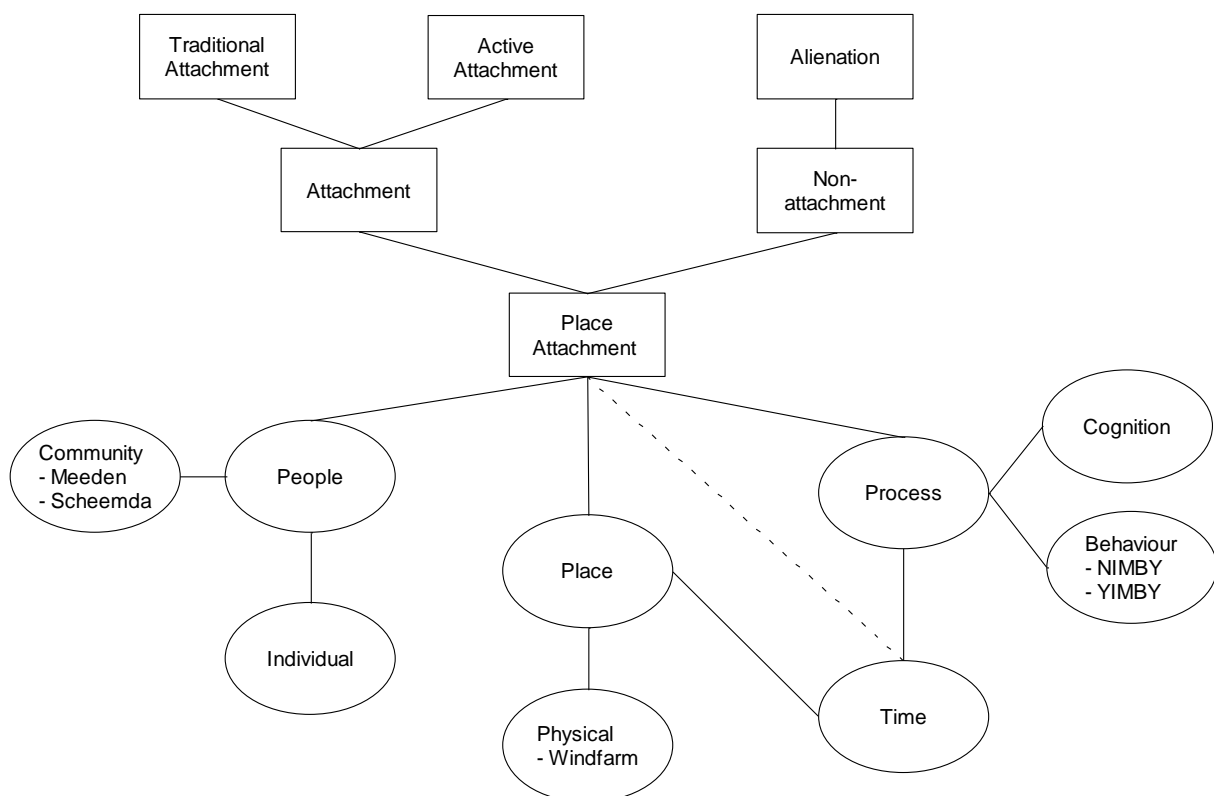
2.4 Conceptueel model

Onder het kopje Place Attachment is het conceptueel model (Figuur 1) sterk gebaseerd op het PPP-model van Scannell & Gifford (2010a). De emotionele binding van mensen met een plek wordt bepaald door People, Place en Process. Aan de kant van People worden de gemeenschappen van dorpen Meeden en Scheemda geplaatst. Onder de kop *individual* is plaats gemaakt voor de persoonlijke waardering van een plek. Met Place wordt in dit onderzoek de omgeving bedoeld rondom de dorpen waarin het windpark geplaatst zal worden. Bij Process is *behaviour* belangrijk; de (on)tevredenheid van omwonenden kan geuit worden in verzetsacties en steunbetuigingen, oftewel NIMBY- en YIMBY-activiteiten. Verder is *cognition* van belang omdat de waarden die men hecht aan een plek aangetast kunnen worden door

In dit model is de dimensie Time toegevoegd. Hiermee wordt de verandering van place attachment bedoeld door de tijd heen. Er is een situatie van vóór de realisatie van het windpark, en een situatie na de realisatie. De komst van een windpark kan de place attachment doen veranderen. De toevoeging van tijd maakt het mogelijk om deze verandering in beeld te brengen.

Het conceptueel model kan dus gezien worden als een vierdimensionaal model: De drie oorspronkelijke dimensies van het PPP-model (Scannell & Gifford, 2010a) worden aangevuld met de dimensie Tijd: PPPT-model (Van Campenhout, 2011).

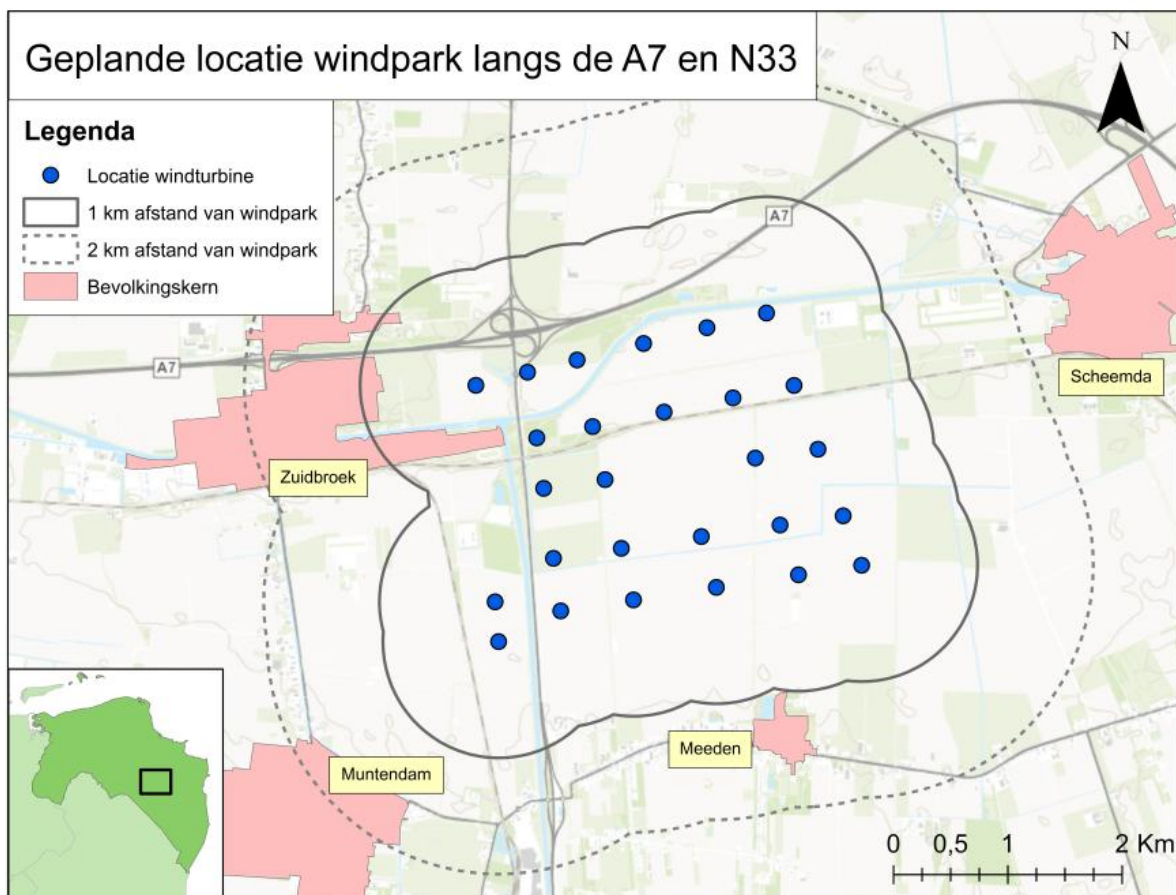
Boven het kopje Place Attachment zijn de verschillende typen van (non-)attachment weergegeven, op basis van Lewicka (2011b) en Devine-Wright (2012). Bij Attachment zijn de typen Traditional Attachment en Active Attachment ondergebracht, die van invloed zijn op het al dan niet vertonen van NIMBY-gedrag. Onder Non-Attachment staat Alienation, waarmee de verwachte vervreemding met de omgeving wordt aangeduid door de komst van het windpark.

3. Methode van onderzoek

3.1 Case study

Het geplande windpark zal geplaatst worden langs de N33 in de gemeenten Menterwolde, Oldambt en Veendam. Dit park heeft een beoogde energiec capaciteit van 120 MW per jaar, wat neerkomt op de bouw van 35 windturbines met een maximale hoogte van 200 meter, waarvan 27 nabij de dorpen Scheemda, Meeden, Muntendam en Zuidbroek (zie Figuur 2) (Windpark N33, 2016; Menterwolde.info, 2016a). De overige acht turbines komen ten zuiden van Meeden te staan, bij de plaatsen Veendam en Wildervank (buiten de kaart op Figuur 2). Het voorbereidingsbesluit over de komst van het windpark is in oktober 2015 genomen door de ministers van Economische Zaken en Infrastructuur en Milieu, gebruikmakend van de Rijkscoördinatieregeling. Deze regeling maakt het mogelijk alle besluiten aangaande het windpark in één keer te laten nemen door de minister van Economische Zaken. Hiervoor is gekozen omdat het project een capaciteit van meer dan 100 MW betreft en daarmee van groot nationaal belang is (RVO, 2016a; 2016b). Bij dit voorbereidingsbesluit is geen sprake geweest van overleg met de omwonenden van het geplande windpark. Pas nadat de beslissing is genomen, is deze beschikbaar ter inzage voor de burger. Op het moment van schrijven is de gemeente Menterwolde, waarin Meeden gelegen is, bezig met het opstellen van de zienswijze. Hierin staan de meningen van de gemeente en haar inwoners over het windpark. Deze zienswijzen zijn niet bindend; de Rijksoverheid hoeft hier geen gehoor aan te geven (Nieuwe WRO, 2016).

Figuur 2 – Noordelijke gedeelte van het windpark (Bron: Tegenwind N33, 2016; Esri Nederland Content, 2015a; 2015b; 2016)

De omwonenden van het toekomstige windpark en gemeenten zijn ontevreden over het project, maar ook over de wijze hoe het besluit tot stand is gekomen (RTV Noord, 2015a). Ondanks dat het windpark op de wettelijke één kilometer van de bebouwde kom staat, zijn de omwonenden van mening dat het windpark te dicht bij de dorpen komt te staan waardoor slagschaduw (schaduw door ronddraaiende wieken) en geluidsoverlast kunnen optreden (RTV Noord, 2016b). Na de bekendmaking van het project hebben inwoners van de omliggende plaatsen zich in belangengroepen georganiseerd en protesteren tegen de komst van de windturbines op de geplande locaties. Door onderlinge samenwerking proberen ze meer tegenstand te bieden tegen het besluit (DvhN, 2016a; Menterwolde.info, 2016b). De verzetsorganisaties roepen omwonenden op om petitie tegen het windpark te tekenen en in de dorpen zijn onder andere posters achter de ramen te vinden (Tegenwind N33, 2016).

3.2 Doelgroep

Voor deze case study zijn de inwoners van twee omliggende dorpen geanalyseerd. Deze dorpen zijn Meeden en Scheemda, omdat beide op een kleine afstand van het windpark liggen (1 à 2 kilometer) en de inwoners hierdoor zicht hebben op de toekomstige windmolens. Op basis van nabijheid kwam ook Zuidbroek in aanmerking. Er staat echter een groot bedrijventerrein in het zuiden van Zuidbroek dat het zicht zal belemmeren op het windpark, waardoor de gevolgen waarschijnlijk minder groot zullen zijn voor omwonenden.

3.3 Dataverzameling

Dataverzameling heeft plaatsgevonden door middel van enquêtes, waarmee relatief snel een groot deel van de populatie kon worden gevraagd naar hun mening en algemene visie op de situatie. Kwantitatieve gegevens die met enquêtes verworven worden zijn geschikt om de graad van ervaren place attachment te meten en een vergelijkingen tussen populaties te maken (Lewicka, 2011a). Een onderzoeksmethode als een focusgroep is in dit onderzoek niet aan te raden, gezien de sociale spanningen tussen voor- en tegenstanders van het windpark (Longhurst, 2010; Groot, 2016). De voorstanders kunnen zich geïntimideerd voelen door de tegenstanders en hun mening niet kenbaar durven maken aangezien die niet strookt met de maatschappelijk geaccepteerde houding (Staheli et al., 2009). Door middel van het invullen van een vragenlijst kunnen de omwonenden anoniem hun mening kenbaar maken.

In eerste instantie zijn de enquêtes online afgenomen. De vragenlijst is gedigitaliseerd in Google Forms. Om de enquête onder de aandacht te brengen bij inwoners van Meeden en Scheemda zijn er aselect huis aan huis 800 briefjes verspreid (zie Bijlage 1). Op deze briefjes stond de vraag of de persoon de enquête zou willen invullen via internet. staat een uitleg van het onderzoek en het verzoek om de enquête in te vullen aan de hand van een weblink naar de enquête. Door middel van deze methode was het voor de respondenten mogelijk om de enquête in te vullen op een voor hen geschikt tijdstip (McLafferty, 2012). Een nadeel van deze manier van enquêteren was het gebrek aan persoonlijk contact tussen respondent en enquêteur, wat tot een relatief lagere respons leidde (Madge, 2012).

Naast het verspreiden van briefjes is er actief gezocht naar potentiële respondenten op sociale media. Een weblink van de online enquête is geplaatst in verkooppagina's op Facebook gericht op de dorpen Scheemda en Meeden. De online enquête heeft zestien dagen opengestaan voor inzendingen en heeft geresulteerd in 76 ingevulde vragenlijsten.

Het streven was om minstens 80 enquêtes te verzamelen, zodat er genoeg cases zijn om parametrische toetsen te kunnen gebruiken (Moore & McCabe, 2008). Om de laatste respondenten te vinden is er langs de huizen gegaan om enquêtes af te nemen, omdat persoonlijk contact de potentiële respondent stimuleert om de enquête in te vullen (McLafferty, 2012). Er is een scheve verhouding tussen de dorpen ontstaan, waarbij er minder enquêtes uit Scheemda zijn ontvangen. Daarom is er op zaterdagmiddag 28 mei in Scheemda in persoon enquêtes afgenomen door aselekt bij de huizen langs te gaan. Helaas zorgde het zonnige weer en het feit dat veel mensen andere bezigheden hadden op de zaterdag ervoor dat bewoners niet thuis waren. Hierdoor was het aantal afgenomen enquêtes gering. De verschillende manieren van dataverzameling hebben uiteindelijk geresulteerd in 80 ingevulde enquêtes, waarvan 48 ingevuld door inwoners van Meeden en 32 door de inwoners van Scheemda.

3.4 Ethiek

De structuur van deze paragraaf is gebaseerd op Hay (2012), waarin vijf aspecten van ethiek worden behandeld.

Ten eerste de toestemming van respondenten. De verspreide briefjes en introductie van de enquête hebben de respondent ingelicht over het doel van het onderzoek, onder welke naam het onderzoek gedaan wordt en naar welke onderwerpen er in de enquête gevraagd zal worden. Bovendien is aangegeven dat de respondent op elk moment het invullen van de vragenlijst kan afbreken.

Vervolgens is er rekening gehouden met de vertrouwelijkheid. De respondent is ervan op de hoogte gesteld dat zijn of haar anonimiteit wordt beschermd. Dit is gewaarborgd door niet naar namen en exacte woonplaatsen te vragen, en de dataset niet beschikbaar te stellen voor derden. Verder zijn er geen individuele cases uitgelicht waaruit de identiteit van de persoon herleid kan worden. Tenslotte zijn de huisnummers van woningen op de zelfgemaakte foto's niet zichtbaar gemaakt.

Ook is er gepoogd geen schade toe te richten aan de deelnemers van het onderzoek. Dit is gedaan door alle data te anonimiseren en geen specifieke cases openbaar te maken.

Het vierde punt is het rekening houden met culturele waarden. Uit de protesten is gebleken dat de komst van het windpark een gevoelig onderwerp is. Veel omwonenden hebben het gevoel dat ze onrecht is aangedaan vanwege de besluitvormingsprocedure en de manier waarop besloten is dat het park wordt aangelegd. Aangezien het hier om een gevoelige kwestie gaat is ervoor gekozen om de vragen in de enquête zo neutraal mogelijk te formuleren om ieder zijn mening te kunnen horen. Verder is er in de verspreide briefjes en online enquête aangegeven dat dit afstudeerproject in naam van de Rijksuniversiteit is gedaan en niet in naam van de Rijksoverheid, de opdrachtgever van het windpark.

Als laatste noemt Hay (2012) de verspreiding van de resultaten onder de deelnemers van het onderzoek. De respondenten hebben aan kunnen geven of ze geïnteresseerd zijn in de onderzoeksresultaten door hun contactgegevens in de enquête achter te laten. Middels een disclaimer is er duidelijk gemaakt dat de scriptie slechts als doel heeft om als afstudeeronderzoek te fungeren. Hiermee wordt voorkomen dat de onderzoeker aansprakelijk wordt gesteld voor de onderzoeksuitkomsten, als deze worden gebruikt in het windparkdebat.

3.5 Kwaliteit van de data

In deze paragraaf is nagegaan of de data van de respondenten representatief zijn voor de gehele populatie, oftewel de inwoners van Meeden en Scheemda. Er is gekeken naar de leeftijd en

opleidingsniveau, omdat deze factoren invloed kunnen hebben op de ervaren place attachment met de omgeving (Devine-Wright, 2012). Met een Chi-kwadraattoets is de representativiteit van de verzamelde data getoetst, aan de hand van cijfers van het CBS. De resultaten (terug te vinden in Bijlagen 3.1 en 3.2) wijzen uit dat de data op basis van leeftijd en opleidingsniveau niet representatief zijn voor de gehele populatie.

De leeftijd van de respondenten wijkt af van de leeftijdsverhouding van de populatie. Er is een oververtegenwoordiging in de leeftijdscategorie 45 tot 65 jaar ten opzichte van cijfers van 2015 (CBS, 2015). De resultaten van de Chi-kwadraattoets laten zien dat de verzamelde data niet representatief zijn voor de hele populatie van de dorpen, met $p = 0,013$, wat lager is dan het significantieniveau 0,05 (zie Bijlage 3.1).

Ook het opleidingsniveau van de respondenten wijkt significant af van de cijfers van het CBS. De meerderheid heeft aangegeven een HBO- of WO-opleiding te hebben voltooid, terwijl het CBS (2016) aangeeft dat dit in 2014 slechts 10% van de inwoners betrof. De Chi-kwadraattoets wijst uit dat de steekproef niet representatief is wat betreft het educatieniveau, met $p = 0,000$ (zie Bijlage 3.2).

De oververtegenwoordiging in de leeftijdscategorie 45 tot 65 jaar en educatieniveau HBO/WO kan ertoe leiden dat de respondenten vaker een hoge score zullen halen voor Active Attachment dan de gehele populatie (Lewicka, 2011b). Door deze verschillen tussen de respondenten en de populatie de inwoners van beide dorpen kan er in dit onderzoek helaas niets gezegd worden over de gehele populatie. De onderzoeksresultaten zijn daarom alleen gericht op de respondenten.

3.6 Data-analyse

Om de graad van beide positieve typen van place attachment te meten is een scoresysteem gehanteerd. De eerste tien stellingen in de enquête, die gebaseerd zijn op Lewicka (2011b) en Devine-Wright (2012), hebben betrekking op de Traditional en Active Attachment met de omgeving van de respondenten. De respondenten konden op een vijfpuntsschaal aangeven in hoeverre zij met de stelling eens waren, van helemaal mee oneens tot helemaal mee eens. Als er gekozen werd voor de antwoordmogelijkheden 'Beetje mee eens' en 'Volledig mee eens', kan dit wijzen op een sterke attachment. Voor deze twee antwoorden werd respectievelijk één en twee punt(en) toegekend per stelling. De punten voor stellingen die betrekking hadden op Traditional Attachment werden opgeteld en de score werkt als indicator voor de ervaren attachment met de omgeving. Een hoge score duidt op een sterke place attachment. Hetzelfde geldt voor stellingen die duiden op Active Attachment. Op deze manier is een aantal ordinale variabelen (de vijfpuntsschaal per stelling) omgezet in een ratiovariabele (het aantal punten). Dit maakt het mogelijk om relaties te onderzoeken tussen de place attachment en bijvoorbeeld de mening over het windpark door middel van een een-factor variantie-analyse.

Vragen waarbij meerdere antwoorden mogelijk waren, zoals de alternatieven voor het windpark, is er per mogelijk antwoord een binaire variabele gemaakt. Hierbij is per case aangegeven of de respondent de mogelijkheid heeft aangekruist of niet. Door deze aanpassing worden toetsen als de logistische regressie bruikbaar (Moore & McCabe, 2008).

4. Resultaten

De volledige SPSS-resultaten zijn terug te vinden in Bijlage 3.3 tot en met 3.5.

4.1 Place attachment en mening over het windpark

4.1.1 Ervaren place attachment en kenmerken landschap

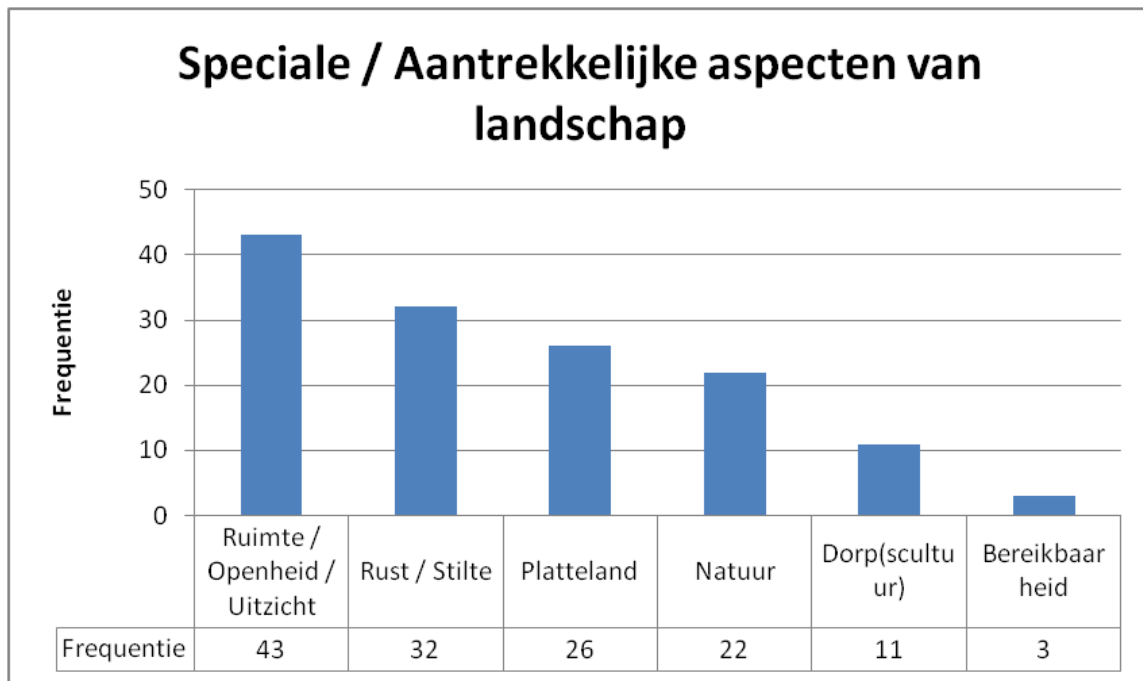
In deze paragraaf is de mate van place attachment van voor de komst van het windpark gemeten voor beide typen van binding. De wijze waarop de scores berekend zijn, is uitgelegd in paragraaf 3.6. De stellingen die aan de respondenten zijn voorgelegd die de mate van Traditional en Active Attachment determineren, zijn terug te vinden in respectievelijk Tabel 1 en 2. Maximaal waren er acht punten te behalen voor Traditional Attachment. Gemiddeld is er met 2,97 punten vrij laag gescoord. Op Active Attachment is er gemiddeld 7,84 punten gescoord, waar er maximaal twaalf behaald konden worden. Deze hogere score kan deels verklaard worden door het grote aandeel respondenten dat hoogopgeleid is en behoort tot de leeftijdscategorie 40 tot 60 jaar, waarvan Devine-Wright (2012) aangeeft dat deze groep regelmatig een sterke Active Attachment ervaart. Een hoge Active Attachment kan duiden op meer verzet(sacties) onder de omwonenden tegen het windpark (Lewicka, 2011b), wat in paragraaf 4.2 is onderzocht.

Stellingen: Traditional Attachment	--	-	0	+	++
Ik kan mij niet voorstellen dat ik mijn woonomgeving voorgoed zal verlaten	21,3%	8,8%	18,8%	21,3%	30,0%
Ik zal niet uit mijn woonomgeving verhuizen, ook als er betere plekken zijn om in te leven	26,3%	17,5%	15,0%	23,8%	17,5%
Ik heb nooit overwogen om te verhuizen uit mijn woonomgeving	27,5%	13,8%	11,3%	10,0%	37,5%
Ik heb sterke familiebanden in mijn woonomgeving	33,8%	2,5%	16,3%	22,5%	25,0%

Tabel 1 – Stellingen over Traditional Attachment met bijbehorende antwoorden die respondenten ingevuld hebben.

Stellingen: Active Attachment	--	-	0	+	++
Ik vind het leuk om in mijn woonomgeving te wandelen of te fietsen	5,0%	3,8%	2,5%	28,7%	60,0%
Ik laat mijn gasten graag mijn woonomgeving zien	2,5%	3,8%	7,5%	33,8%	52,5%
Ik ben graag op de hoogte van ontwikkelingen in mijn woonomgeving	2,5%	1,3%	3,8%	12,5%	80,0%
Ik ben graag betrokken met ontwikkelingen in mijn woonomgeving	1,3%	1,3%	7,5%	28,7%	61,3%
Zo nu en dan ontdek ik nieuwe plekken in mijn woonomgeving	8,8%	5,0%	18,8%	38,8%	28,7%
Ik maak vaak foto's van mijn woonomgeving	11,3%	10,0%	22,5%	36,3%	20,0%

Tabel 2 – Stellingen over Active Attachment met bijbehorende antwoorden die respondenten ingevuld hebben.

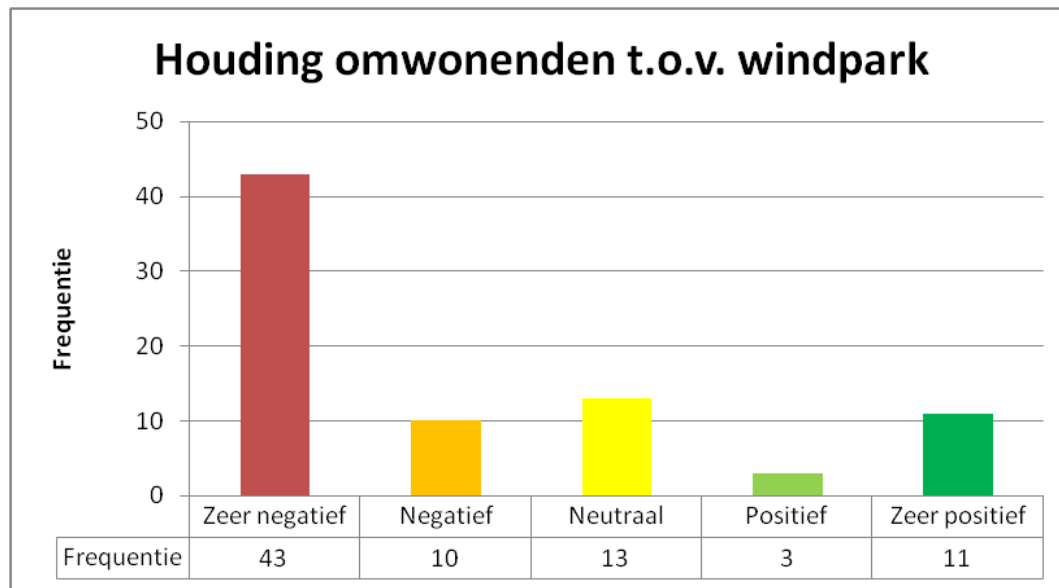

Figuur 3 – Aspecten van omringende landschap die respondenten als speciaal of aantrekkelijk achten.

Vervolgens is de respondenten gevraagd welke aspecten van hun omgeving zij waardeerden. Deze kenmerken passen in het conceptueel model bij process, onder *cognition* (Scannell & Gifford, 2010a). Hiermee is inzichtelijk gemaakt welke aspecten van het landschap van belang zijn voor de place attachment van de inwoners van Meeden en Scheemda. In Figuur 3 is te zien welke kenmerken het vaakst genoemd worden en dus het meest van belang zijn voor de place attachment. De omgeving wordt het vaakst getypeerd als een open landschap met veel ruimte en wijde vergezichten. Daarnaast wordt ook de rust en stilte van het rurale landschap gewaardeerd. Bijna 33% van de respondenten noemt het platteland als een aantrekkelijk kenmerk van het landschap, gevolgd door de natuur en dorp met bijbehorende dorpscultuur. Tenslotte wordt de infrastructuur door enkelen aangedragen; de nabijgelegen N33 en A7 zorgen voor een goede bereikbaarheid van de dorpen. Verder hebben 58 van de 80 respondenten geantwoord het huidige landschap met bijbehorende kenmerken graag te willen behouden. Het is dus goed denkbaar dat de komst van een windpark de gewaardeerde aspecten van het landschap kan worden aangetast, en daarmee ook de place attachment.

4.1.2 Place attachment in relatie tot mening over het windpark

In het theoretisch kader is besproken dat een sterke place attachment, vooral Active Attachment, afwijzing van en verzetsacties tegen ingrepen op de omgeving stimuleert (Vorkinn & Riese, 2001; Devine-Wright, 2012). De mening van de inwoners van beide dorpen over het windpark zijn in Figuur 4 samengevoegd en getoetst op het bestaan van een verband met beide typen place attachment. De resultaten van de één-factor variantie-analyses zijn te zien in Tabel 3 en 4. De overschrijdingskansen voor Traditional en Active Attachment zijn respectievelijk 0,460 en 0,582. Er kan worden gesteld dat de mening over het windpark niet wordt beïnvloed door sterkte van beide typen place attachment. Hiermee wijken deze resultaten af van de wetenschappelijke literatuur.

Figuur 4 – Houding van de respondenten tegenover het windpark.

ANOVA					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	27,408	4	6,852	0,915	0,460
Within Groups	561,479	75	7,486		
Total	588,887	79			

Tabel 3 – One-way ANOVA: Relatie tussen Traditional Attachment en houding over het windpark.

ANOVA					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	26,811	4	6,703	0,718	0,582
Within Groups	700,077	75	9,334		
Total	726,888	79			

Tabel 4 – One-way ANOVA: Relatie tussen Active Attachment en houding over het windpark.

4.1.3 Verwachte verandering in place attachment

In Tabel 5 is te zien dat meer dan de helft van de respondenten vreest dat de komst van het windpark hun place attachment zal doen veranderen; 51,2% verwacht dat hun binding met de omgeving zal afnemen. Dit duidt op Alienation (Lewicka, 2011b): een verslechtering van de emotionele binding met de omgeving als gevolg van het windpark. Omwonenden vrezen dat de gewaardeerde kenmerken van Figuur 3 worden aangetast door het windpark. De windmolens zouden het uitzicht kunnen aantasten, evenals de ronddraaiende wieken die de rust kunnen verstoren. Men wil niet dat het dorpse karakter van de omgeving een industrieel gezicht krijgt.

De verwachte verslechtering van de emotionele binding tussen mens en plek moet enigszins genuanceerd worden. Zoals Wolsink (2007) en Warren et al. (2005) aangeven, de ontevredenheid kan afnemen wanneer het windpark is aangelegd en omwonenden gaan wennen aan het zicht.

Enkele respondenten schrijven in de opmerkingen in de online enquête dat een dergelijke situatie van verzet zich heeft voorgedaan bij de plaatsing van hoogspanningsmasten in de nabijheid. Eenmaal geplaatst wende het beeld van de masten en men raakte eraan gewend. Een ontwikkeling als deze kan zich ook voordoen in de situatie van het windpark.

Stellingen	- -	-	0	+	++
Ik vind dat windmolens niet passen in dit landschap	11,3%	11,3%	5,0%	20,0%	52,5%
Ik vind dat windmolens het zicht op het landschap zullen verstoren	11,3%	7,5%	5,0%	15,0%	61,3%
Ik vrees dat de windmolens zullen leiden tot verlaging van woningprijzen	8,8%	6,3%	10,0%	15,0%	60,0%
Ik vrees dat de windmolens voor gezondheidsklachten zullen zorgen voor mij of mijn naasten	25,0%	8,8%	25,0%	13,8%	27,5%
Ik vind dat de windmolens te dicht bij mijn woning komen te staan	16,3%	7,5%	16,3%	6,3%	53,8%
Ik vrees dat mijn binding met de omgeving zal verslechteren door de komst van de windmolens	25,0%	11,3%	12,5%	15,0%	36,3%
Ik vrees dat de windmolens geluidsoverlast zullen veroorzaken	22,5%	8,8%	7,5%	20,0%	41,3%

Tabel 5 – Stellingen over het besluitvormingsproces met bijbehorende antwoorden van de respondenten.

4.2 NIMBY- en YIMBY-activiteiten

In het conceptueel model vallen de NIMBY- of YIMBY-activiteiten onder *process, behaviour* (Scannell & Gifford, 2010a). Van de 80 respondenten hebben er 30 zich op de een of andere manier actief ingezet. De verdeling tussen NIMBY- en YIMBY-activiteiten is eenduidig: Van de 30 activisten zijn er 28 tegen het windpark; er is voornamelijk sprake van NIMBYism. De uitingen van verzet variëren van het voeren van discussies met buurtgenoten, indienen van zienswijzen bij de gemeente tot het opplakken van stickers, zoals op Figuur 5. Maar ook het te koop zetten van de woning vanwege de komst van het windpark is een vorm van NIMBYism. Wat opvalt is dat veel van de NIMBY-activisten zich aansluiten bij organisaties als Tegenwind N33. Door samen te werken menen de omwonenden sterker te staan tegenover de initiatiefnemers van het windpark (Tegenwind N33, 2016; RTV Noord, 2016a). Ruim 43% heeft zich aangesloten bij of steunt een verzetsgroep.

In de wetenschappelijke literatuur is gebleken dat omwonenden met een hoge Active Attachment vaker betrokken zijn met de verzetsacties tegen dergelijke windparken (Devine-Wright, 2012). Het verband tussen de Active Attachment en windparkgerelateerde acties is getoetst aan de hand van een logistische regressie. Aan de ene kant is de afhankelijke variabele een binomiale variabele (wel of niet actie gevoerd), aan de andere kant een onafhankelijke ratiovariabele: de attachment score. Tabel 6 geeft weer dat er geen significant verband gevonden is tussen de mate van Active Attachment en de gevoerde acties, met een overschrijdingskans van $p = 0,653$. Dit houdt in dat de sterkte van Active Attachment van omwonenden geen invloed heeft op het al dan niet in verzet komen tegen het windpark. Een hoge score voor Active Attachment leidt er niet toe dat iemand in protest zal gaan tegen veranderingen in de omgeving, in tegenstelling tot andere bevindingen in de literatuur.

Variables in the Equation						
	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1 ^a Active_Attachment	0,035	0,078	0,202	1	0,653	1,035
Constant	-0,785	0,656	1,433	1	0,231	0,456

a. Variable(s) entered on step1: Active_Attachment.

Tabel 6 – Logistische Regressie: Relatie tussen Active Attachment en het al dan niet actief in verzet komen.

Figuur 5 – Vorm van NIMBYism: Het opplakken van stickers tegen het windpark (Foto: Robbert Kowalczyk).

Figuur 6 – Vorm van NIMBYism: Het ophangen van posters en het te koop zetten van de woning vanwege de komst van het windpark (Foto: Robbert Kowalczyk).

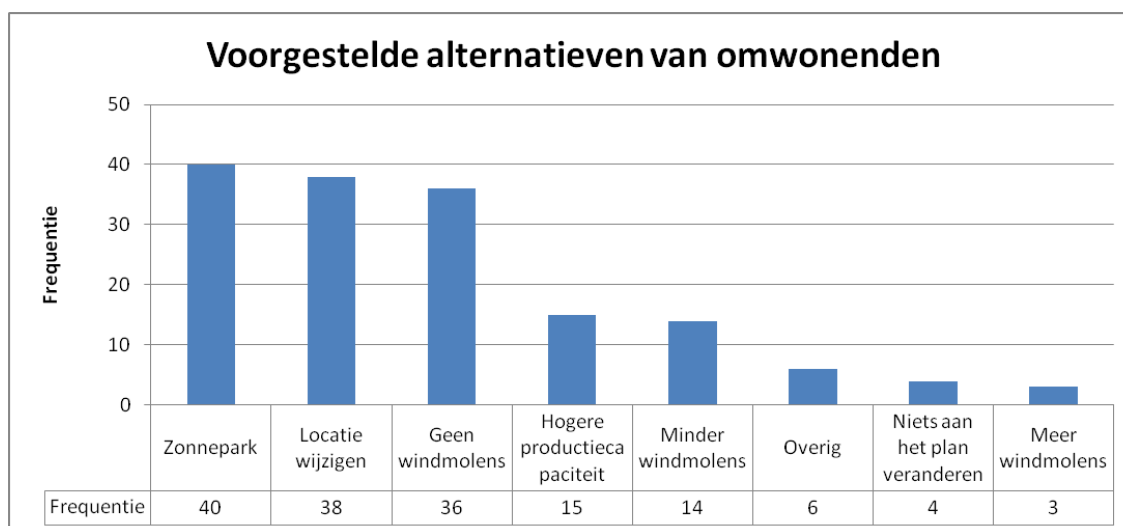
4.3 Besluitvormingsproces

Opvallend aan de ingevulde enquêtes is dat veel respondenten sterk begaan zijn met de ontwikkelingen rondom het windpark. De ruimte voor opmerkingen is regelmatig door de deelnemers ingevuld en een groot aantal heeft aangegeven geïnteresseerd te zijn in de resultaten van dit onderzoek. Tabel 7 geeft weer dat de omwonenden ontevreden zijn over het besluitvormingsproces. De Rijkscoördinatieregeling heeft ertoe geleid dat de komst van het windpark door de Rijksoverheid besloten kon worden. Dit is terug te zien in de tabel, waarbij 70% van de omwonenden vindt dat ze te weinig invloed hebben kunnen uitoefenen. Verder is men niet tevreden over de aangeboden voorlichting over het windpark. Deze resultaten komen overeen met de bevindingen van Swofford & Slattery (2010) en Dimitropoulos & Kontoleon (2009). De helft van de respondenten wil dat er een zonnepark komt in plaats van het windpark (zie Figuur 7). Een ander alternatief die worden ondersteund is het wijzigen van de locatie van het windpark. Deze twee alternatieven zijn door de lokale gemeenschappen voorgesteld, maar de Rijksoverheid heeft hier geen gehoor aangegeven (RTV Noord, 2015b; 2016b).

Het is duidelijk dat het plan om het windpark te plaatsen niet wordt ondersteund door omwonenden en dat van er van NIMBYism sprake is. Bovendien had een grote meerderheid het prettig gevonden als er meer rekening werd gehouden met de binding met de omgeving. Dit kan worden gedaan door focusgroepen te organiseren en social impact assessments uit te voeren (Manzo & Perkins, 2006).

Stellingen	--	-	0	+	++	Weet ik niet
Ik vind de manier van besluitvorming over de windmolens onrechtvaardig	7,5%	1,3%	8,8%	8,8%	65,0%	8,8%
Ik vind dat de omwonenden te weinig invloed hebben op de besluitvorming	12,5%	1,3%	2,5%	8,8%	70,0%	5,0%
Ik ben tevreden over de aangeboden voorlichting over de komst van de windmolens	26,3%	16,3%	26,3%	10,0%	16,3%	5,0%
Ik had het prettig gevonden als er meer / eerder voorlichting werd geboden	6,3%	6,3%	17,5%	16,3%	47,5%	6,3%
Ik had het prettig gevonden als er in de besluitvorming meer rekening werd gehouden met mijn binding met de omgeving	6,3%	1,3%	17,5%	13,8%	51,2%	10,0%
Ik vind dat er weinig aandacht is besteed aan de zienswijze van omwonenden	7,5%	1,3%	3,8%	7,5%	66,3%	13,8%

Tabel 7 - Stellingen met betrekking op het besluitvormingsproces met bijbehorende antwoorden die respondenten ingevuld hebben.

Figuur 7 – Voorgestelde alternatieven van omwonenden in plaats van het windpark.

5. Conclusie

De verwachte impact van een windpark op de place attachment van omwonenden wordt hoog ingeschat. De lokale gemeenschap is bang dat de windmolens het plattelandse karakter, de rust en uitzicht zullen verstoren. Uit het verleden blijkt dat deze verwachting genuanceerd moet worden en dat de komst van een windpark niet de grote gevolgen zal hebben zoals wordt verwacht. Desondanks wordt er goed aan gedaan om meer rekening te houden met de place attachment van omwonenden om op meer lokaal draagvlak te rekenen (Manzo & Perkins, 2006).

Een onderzoek naar de impact van windparken op de place attachment is vrij uniek. Vergelijkend met andere hebben windmolens een relatief grote impact op het landschap, vanwege het grote gestalte en bewegende onderdelen. Een zonnepark zal bijvoorbeeld minder gevolgen hebben voor de place attachment van omwonenden, onder andere omdat deze laag bij de grond is. Het kan daarom lastig zijn om resultaten uit dit onderzoek toe te passen voor andere cases dan windparken.

Dit onderzoek is met name verricht vanuit het oogpunt van de lokale omwonende. Suggesties die worden gedaan zijn ten bate van de lokale gemeenschap, andere factoren waarmee de opdrachtgever rekening moet houden zijn niet meegenomen in deze studie. Hierdoor is slechts een eenzijdig beeld gecreëerd en is het verhaal verteld van de lokale omstander.

In de toekomst zou een onderzoek naar hetzelfde windpark gedaan kunnen worden, wanneer deze reeds gerealiseerd is. De verwachte veranderingen in place attachment die in deze scriptie worden gepresenteerd kunnen dan vergeleken worden met de werkelijke veranderingen in de emotionele binding van de omwonenden. Hiermee kan de daadwerkelijke impact van windparken op de place attachment van lokale gemeenschappen op waarde geschat worden. Bovendien kan gekeken worden of de verwachte overschatting van de impact op de place attachment, wat dit onderzoek suggereert, inderdaad klopt.

6. Reflectie

Reflecterend op de kwaliteit van de onderzoeksresultaten zijn er een aantal zaken op te merken. Ten eerste bleek uit de representativiteittoetsen dat de steekproef significant afwijkt van de populatiegegevens. Mensen in de leeftijdscategorie 40 tot 60 jaar en hoogopgeleide omwonenden zijn oververtegenwoordigd in deze studie. Hierdoor is er hoger gescoord op Active Attachment dan dat de gehele populatie waarschijnlijk zou doen. Hier moet rekening mee gehouden worden bij de interpretatie van de resultaten.

Achteraf gezien is er nog een kritiekpunt aan het licht gekomen wat betreft het online enquêteren. Door het huis-aan-huis verspreiden van briefjes met de vraag of de omwonenden de enquête willen invullen, is een deel van de populatie ondervertegenwoordigd. Niet iedereen zal zich geroepen voelen om de enquête in te vullen. Mensen met een sterke mening over de windparkkwestie zullen zich meer geneigd voelen om de enquête in te vullen en hun opinie kenbaar te maken. Iemand die minder belangstelling heeft in deze kwestie en een gematigde mening heeft, zal eerder het briefje in de brievenbus negeren en minder vaak de online enquête invullen. Ik verwacht een meer representatieve verdeling in de als er meer enquêtes werden afgenomen in persoon. Door het persoonlijk contact is het vaak moeilijker voor de potentiële respondent om het verzoek af te wijzen. Over het algemeen was dit onderzoek te breed opgezet. De verschillende deelvragen hadden betrekking op sterk uiteenlopende theoretische concepten waardoor het lastig was om alle relevante genoeg te behandelen. Door de onderzoeksvraag en deelvragen meer te focussen was het beter mogelijk een compacte maar toereikende theoretische discussie op te zetten.

Literatuurlijst

- Betsill, M. M. & Bulkeley, H. (2006). Cities and the Multilevel Governance of Global Climate Change. *Global Governance*, 2, 141-159.
- Brown, B. & Perkins, D. D. (1992). Disruptions to place attachment. In I. Altman & S. Low (Red.), *Place attachment* (pp. 279-304). New York: Plenum.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2015). *Gediplomeerden; onderwijssoort, herkomst, woonregio*. Geraadpleegd op 12-06-2016 via <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=71493NED&D1=0&D2=0&D3=0&D4=1-6,15-21&D5=0-2&D6=424,472&D7=I&HDR=T,G2,G1,G5,G4,G6&STB=G3&VW=T>. Den Haag / Heerlen: CBS.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2016). *Kerncijfers wijken en buurten 2015*. Geraadpleegd op 12-06-2016 via <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=83220NED&D1=8-11&D2=14407%2c15438&VW=T>. Den Haag / Heerlen: CBS.
- Commissie voor de Milieueffectrapportage (2016). 2589. *Windpark N33 Veendam/Menterwolde, provincie Groningen*. Geraadpleegd op 28-06-2016 via <http://www.commissiemer.nl/advisering/afgerondeadviezen/2589>. Utrecht: Commissie voor de Milieueffectrapportage.
- Dagblad van het Noorden (2016a). *Alliantie tegen windpark N33*. Geraadpleegd op 28-02-2016 via <http://www.dvhn.nl/groningen/Alliantie-tegen-windpark-N33-21145171.html>. Groningen: Dagblad van het Noorden.
- Devine-Wright, P. & Howes, Y. (2010). Disruption to place attachment and the protection of restorative environments: A wind energy case study. *Journal of Environmental Psychology*, 30, 271-280).
- Devine-Wright, P. (2004). Beyond NIMBYism: towards an Integrated Framework for Understanding Public Perceptions of Wind Energy. *Wind Energy*, 8, 125-139.
- Devine-Wright, P. (2009). Rethinking NIMBYism: The role of Place Attachment and Place Identity in Explaining Place-protective Action. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 19, 426-441.
- Devine-Wright, P. (2011). From backyards to places: Public engagement and the emplacement of renewable energy technologies. In P. Devine-Wright (Red.), *Renewable Energy and the Public: From NIMBY to Participation* (pp. 57-70). Londen: Earthscan.
- Devine-Wright, P. (2012). Explaining "NIMBY". Objections to a Power Line: The Role of Personal, Place Attachment and Project-Related Factors. *Environment and Behavior*, 45(6), 761-781.
- Esri Nederland Content (2015a). *Bevolkingskernen (2011)*. Rotterdam: Esri Nederland.

Esri Nederland Content (2015b). *Provincies*. Rotterdam: Esri Nederland.

Esri Nederland Content (2016). *World Topographic Map*. Rotterdam: Esri Nederland.

Fried, M. (2000). Continuities and discontinuities of place. *Journal of Environmental Psychology*, 20, 193-205.

Giuliani, M. V. (2003). Theory of attachment and place attachment. In M. Bonnes, T. Lee, & M. Bonaiuto (Red.), *Psychological theories for environmental issues* (pp. 137-170). Ashgate, Hants.

Goldstein, E. B. (2015). *Cognitive Psychology. Connecting Mind, Research, and Everyday Experience*. 4^e Editie. Stamford: Cengage Learning.

Graham, J. B., Stephenson, J. R. & Smith, I. J. (2009). Public perceptions of wind energy developments: Case studies from New Zealand. *Energy Policy*, 37, 3348-3357.

Groot, E. (2016). *Windpark N33. Verkenning naar participatie, communicatie en compensatie*. Rotterdam: KAW.

Gustafson, P. (2013). Place Attachment in an Age of Mobility. In L. C. Manzo & P. Devine-Wright (Red.), *Place attachment: Advances in Theory, Methods and Applications* (pp. 37-48). Londen: Routledge.

Hager, C. (2015). Introduction: A New Look at NIMBY. In C. Hager & M. A. Haddad (Red.), *NIMBY is Beautiful: Cases of Local Activism and Environmental Innovation Around the World* (pp. 1-14). New York: Berghahn.

Hay, I. (2012). Ethical Practice in Geographical Research. In N. Clifford, S. French & G. Valentine (Red.), *Key Methods in Geography* (pp. 35-48). 2^e Editie. Londen: Sage Publications Ltd.

Improta, R. L. & Pinheiro, J. Q. (2011). Socio-environmental Impacts of Brazil's First Large-scale Wind Farm. In P. Devine-Wright (Red.), *Renewable Energy and the Public: From NIMBY to Participation* (pp. 219-232). Londen: Earthscan.

Intergovernmental Panel on Climate Change (1990). *Climate Change. The IPCC Scientific Assessment*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lewicka, M. (2011a). Place attachment: How far have we come in the last 40 years? *Journal of Environmental Psychology*, 31, 207-230.

Lewicka, M. (2011b). On the Varieties of People's Relationships With Places: Hummon's Typology Revisited. *Environment and Behavior*, 43(5), 676-709.

- Longhurst, R. (2010). Semi-structured Interviews and Focus Groups. In N. Clifford, S. French & G. Valentine (Red.), *Key Methods in Geography* (pp. 103-115). 2^e Editie. Londen: Sage Publications Ltd.
- Madge, C. (2010). Internet Mediated Research. In N. Clifford, S. French & G. Valentine (Red.), *Key Methods in Geography* (pp. 173-188). 2^e Editie. Londen: Sage Publications Ltd.
- Manzo, L. C. & Perkins, D. D. (2006). Finding Common Ground: the Importance of Place Attachment to Community Participation and Planning. *Journal of Planning Literature*, 20(4), 335-350.
- Manzo, L. C. (2005). For better or worse: exploring multiple dimensions of place meaning. *Journal of Environmental Psychology*, 25, 67-86.
- McLafferty, S. (2012). Conducting Questionnaire Surveys. In N. Clifford, S. French & G. Valentine (Red.), *Key Methods in Geography* (pp. 77-88). 2e Editie. Londen: Sage Publications Ltd.
- Menterwolde.info (2016a). *Henk Krol: Niet één man in Den Haag bepaalt waar windmolens komen*. Geraadpleegd op 28-06-2016 via <http://www.menterwolde.info/nieuws/muntendam/henk-krol:-niet-een-man-in-den-haag-bepaalt-waar-windmolens-komen/>.
- Menterwolde.info (2016b). *Bewonersorganisaties balen van rapport Groot en slaan handen ineen*. Geraadpleegd op 28-02-2016 via <http://www.menterwolde.info/nieuws/windpark-n33-meeden/bewonersorganisaties-balen-van-rapport-groot-en-slaan-handen-ineen/>.
- Moore, D. S. & McCabe, G. P. (2008). *Statistiek in de praktijk: Theorieboek*. 5^e Editie. New York: W. H. Freeman and Company.
- Nieuwe WRO (2016). *Zienswijze indienen*. Geraadpleegd op 28-06-2016 via <http://www.nwro.nl/?file=zienswijze-indienen>.
- RenewablesBiz (2015). *Breaking Wind: The Odd Culture of Wind Farm Protests*. Geraadpleegd op 28-03-2016 via <http://www.renewablesbiz.com/article/15/01/breaking-wind-odd-culture-wind-farm-protests>. Aurora: RenewablesBiz.
- Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2016a). *Windpark N33*. Geraadpleegd op 25-02-2016 via <http://www.rvo.nl/subsidies-regelingen/windpark-n33>. Den Haag: RVO.
- Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2016b). *De Rijkscoördinatieregeling*. Geraadpleegd op 25-02-2016 via <http://www.rvo.nl/subsidies-regelingen/bureau-energieprojecten/rijksco%C3%B6rdinatieregeling>. Den Haag: RVO.
- Rijksoverheid (2016). *Duurzame energie: Windenergie*. Geraadpleegd op 27-02-2016 via <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/duurzame-energie/inhoud/windenergie>. Den Haag: Rijksoverheid.

RTV Noord (2015a). *Acties tegen 'achterlijke' locatie windpark N33 worden harder*. Geraadpleegd op 11-03-2016 via <http://www.rtvnoord.nl/nieuws/154586/Acties-tegen-achterlijke-locatie-windpark-N33-worden-harder>. Groningen: RTV Noord.

RTV Noord (2015b) *Groninger Belang pleit opnieuw voor andere plek windmolenpark*. Geraadpleegd op 11-03-2016 via <http://www.rtvnoord.nl/nieuws/150679/Groninger-Belang-pleit-opnieuw-voor-andere-plek-windmolenpark>. Groningen: RTV Noord.

RTV Noord (2016a). *Dorpsverenigingen werken samen voor meer invloed op windpark N33*. Geraadpleegd op 28-02-2016 via <http://www.rtvnoord.nl/nieuws/159966/Dorpsverenigingen-werken-samen-voor-meer-invloed-op-windpark-N33>. Groningen: RTV Noord.

RTV Noord (2016b). *Menterwolde komt met alternatief voor windmolens*. Geraadpleegd op 11-03-2016 via <http://www.rtvnoord.nl/nieuws/159729/Menterwolde-komt-met-alternatief-voor-windmolens>. Groningen: RTV Noord.

RTV Rijnmond (2015). *Protest tegen windturbines Ridderkerk*. Geraadpleegd op 28-03-2016 via <http://www.rijnmond.nl/nieuws/135433/Protest-tegen-windturbines-Ridderkerk>. Rotterdam: RTV Rijnmond.

Scannell, L. & Gifford, R. (2010a). Defining place attachment: A tripartite organizing framework. *Journal of Environmental Psychology*, 30, 1-10.

Schreurs, M. & Ohlhorst, D. (2015). NIMBY and YIMBY: Movements For and Against Renewable Energy in Germany and the United States. In C. Hager & M. A. Haddad (Red.), *NIMBY is Beautiful: Cases of Local Activism and Environmental Innovation Around the World* (pp. 60-86). New York: Berghahn.

Staeheli, L., Mitchell, D. & Nagel, C. (2009). Making publics: immigrants, regimes of publicity and entry to 'the public'. *Environment and Planning D: Society and Space*, 27, 633-648.

Stedman, R. C. (2002). Toward a Social Psychology of Place: Predicting Behavior From Place-Based Cognitions, Attitude, and Identity. *Environment and Behavior*, 34(5), 561-581.

Stedman, R. C. (2003). Is it really just a social construct? The contribution of the physical environment to sense of place. *Society and Natural Resources*, 16, 671-685.

Swofford, J. & Slattery, M. (2010). Public attitudes of wind energy in Texas: Local communities in close proximity to wind farms and their effect on decision-making. *Energy Policy*, 38, 2508-2519.

Tegenwind N33 (2016). *Tegenwind N33*. Geraadpleegd op 29-05-2016 via <http://tegenwindn33.nl/>.

Twidell, J. & Weir, T. (2015). *Renewable Energy Resources*. 3^e Editie. Londen: Routledge.

- Van Campenhout, G. (2011). *'It is somewhere where blokes can be blokes'. Making Places at the Auckland University Rugby and Football Club*. MSc Thesis, University of Groningen.
- Vorkinn, M. & Riese, H. (2001). Environmental Concern in a Local Context. The Significance of Place Attachment. *Environment and Behavior*, 33 (2), 249-263.
- Warren, C. R., Lumdsen, C., O'Dowd, S. & Birnie, R. V. (2005). 'Green On Green': Public perceptions of wind in Scotland and Ireland. *Journal of Environmental Planning and Management*, 48(6), 853-875.
- Windpark N33 (2016). *Nieuws over Windpark N33. Juni 2016*. Geraadpleegd op 28-06-2016 via <http://windpark-n33.nl/beheer/UserUpload/files/nieuwsbrief-juni.pdf>.
- Wolsink, M. (2007). Wind power implementation: The nature of public attitudes: Equity and fairness instead of 'backyard motives'. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 11, 1188-1207.

Bijlagen

rijksuniversiteit
groningen

faculteit ruimtelijke
wetenschappen

Bijlage 1 – Informatiebrief in de brievenbus van de inwoners van Meeden en Scheemda

Beste bewoner van Meeden / Scheemda,

Het plan om een windmolenpark langs de N33 te plaatsen, is u hoogstwaarschijnlijk niet ontgaan. In het kader van mijn onderzoek, wil ik u vragen anoniem een online vragenlijst in te vullen. Met dit onderzoek hoop ik meer te weten te komen over de mening van omwonenden over de windmolens en de binding met hun woonomgeving.

Dit onafhankelijke onderzoek wordt verricht onder naam van de Rijksuniversiteit Groningen, en is onderdeel van mijn afstudeerproject voor de bacheloropleiding Sociale Geografie en Planologie. De gegevens zullen uiteraard vertrouwelijk worden behandeld en blijven binnen de universiteit.

De enquête kan worden ingevuld op uw computer, laptop, tablet of smartphone.

U kunt de enquête vinden door de volgende link in de adresbalk van uw webbrowser in te vullen: <http://goo.gl/forms/afDH697R2r>. Desgewenst kunt u het invullen van de enquête op elk moment afbreken.

Het invullen van de enquête duurt ongeveer 5 minuten en uw reactie wordt zeer op prijs gesteld!

Alvast hartelijk bedankt voor uw deelname!

Met vriendelijke groet,

Robbert Kowalczyk

r.a.kowalczyk@student.rug.nl

Bijlage 2 - Enquête Windpark N33

Beste inwoner van Meeden / Scheemda,

Hartelijk dank dat u de moeite neemt om deze enquête in te vullen, wat ongeveer vijf minuten zal duren. Hoogstwaarschijnlijk is het plan om een windmolenpark langs de N33 te plaatsen, u niet ontgaan. Aan de hand van deze vragenlijst wordt onderzocht wat de mening is van omwonenden over de windmolens, wat hun binding is met hun woonomgeving en wat de invloed is van omwonenden op de besluitvorming.

Dit onafhankelijke onderzoek wordt verricht onder naam van de Rijksuniversiteit Groningen, en is onderdeel van mijn afstudeerproject voor de bacheloropleiding Sociale Geografie en Planologie. Deelname is volledig anoniem en de gegevens worden uiteraard vertrouwelijk behandeld en uitsluitend gebruikt voor dit onderzoek. Aan het eind van de vragenlijst is er ruimte voor vragen en/of opmerkingen over de enquête, mocht u die hebben. Desgewenst kunt u het invullen van de enquête op elk moment afbreken.

Met vriendelijke groet,

Robbert Kowalczyk

r.a.kowalczyk@student.rug.nl

1. Kunt u aangeven in hoeverre u het eens bent met de volgende stellingen?

Met 'woonomgeving' wordt uw woonplaats en omliggende landschap bedoeld.

	Volledig mee eens	Beetje mee eens	Niet eens / Niet oneens	Beetje mee eens	Volledig mee eens
Ik kan mij niet voorstellen dat ik mijn woonomgeving voorgoed zal verlaten					
Ik zal niet uit mijn woonomgeving verhuizen, ook als er betere plekken zijn om in te leven					
Ik heb nooit overwogen om te verhuizen uit mijn woonomgeving					
Ik heb sterke familiebanden in mijn woonomgeving					
Ik vind het leuk om in mijn woonomgeving te wandelen of te fietsen					
Ik laat mijn gasten graag mijn woonomgeving zien					
Ik ben graag op de hoogte					

van ontwikkelingen in mijn woonomgeving					
Ik ben graag betrokken met ontwikkelingen in mijn woonomgeving					
Zo nu en dan ontdek ik nieuwe plekken in mijn woonomgeving					
Ik maak vaak foto's van mijn woonomgeving					
Ik vind het landschap rondom mijn woonplaats aantrekkelijk					
Het landschap rondom mijn woonplaats is speciaal voor mij					
Ik wil het landschap rondom mijn dorp houden zoals het nu is					

2. Welke aspecten van het landschap waarin u woont, vindt u aantrekkelijk of speciaal? Kunt u met steekwoorden deze aangeven?

Bijvoorbeeld: Natuur, stilte, het platteland

.....

.....

3. Hoe staat u tegenover de plannen voor een mogelijk windpark langs de N33, met de windmolens opstelling (zie afbeelding 1)

- Zeer
- Positief
- Zeer

opstelling (zie

- negatief
- Negatief
- Neutraal
- Positief

Afbeelding 1 – De blauwe stippen geven de locaties van de windmolens weer (Bron: Tegenwind N33, 2016)

4. De volgende stellingen gaan over het plan om windmolens te plaatsen langs de N33. Kunt u aangeven in hoeverre u het eens bent met de volgende stellingen?

	Volledig mee oneens	Beetje mee oneens	Niet eens / Niet oneens	Beetje mee eens	Volledig mee eens
Ik vind dat windmolens niet passen in dit landschap					
Ik vind dat windmolens het zicht op het landschap zullen verstoren					
Ik vrees dat de windmolens zullen leiden tot verlaging van woningprijzen					
Ik vind dat het plaatsen van windmolens een goede manier is om duurzame energie op te wekken					
Ik vrees dat windmolens voor gezondheidsklachten zullen zorgen voor mij of mijn naasten					
Ik ben trots op de aanleg van het windpark					
Ik vind dat het plaatsen van windmolens een goede manier is om klimaatverandering tegen te gaan					
Ik vind dat de windmolens te dicht bij mijn woning komen te staan					
Ik vrees dat mijn binding met de omgeving zal verslechteren door de komst van de windmolens					
Ik vrees dat de windmolens geluidsoverlast zullen veroorzaken					
Ik vind dat de financiële compensaties veel negatieve gevolgen goed maken					

5. De volgende stellingen gaan over de besluitvorming rondom de komst van het windpark. Kunt u aangeven in hoeverre u het eens bent met de volgende stellingen?

	Volledig mee oneens	Beetje mee oneens	Niet eens / Niet oneens	Beetje mee eens	Volledig mee eens	Weet ik niet
Ik vind de manier van besluitvorming over de windmolens onrechtvaardig						

Ik vind dat de omwonenden te weinig invloed hebben op de besluitvorming						
Ik ben tevreden over de aangeboden voorlichting over de komst van de windmolens						
Ik had het prettig gevonden als er meer / eerder voorlichting werd geboden						
Ik had het prettig gevonden als er in de besluitvorming meer rekening werd gehouden met mijn binding met de woonomgeving						
Ik vind dat er weinig aandacht is besteed aan de zienswijze van de omwonenden						

6. Heeft u acties ondernomen voor of tegen de komst van het windmolenpark? Zo ja, welke?

.....
.....

7. Als ik zou kunnen beslissen over het windmolenpark langs de N33, dan zou ik...

Meerdere antwoorden mogelijk

- Geen windmolens plaatsen
- Minder windmolens plaatsen
- Meer windmolens plaatsen
- De locatie van de windmolens wijzigen
- Windmolens plaatsen met een hogere productiecapaciteit
- De windmolens vervangen door een park met zonnepanelen
- Niet aan het plan veranderen
- Anders:.....

8. Wat is uw geslacht?

- Man
- Vrouw

9. Wat is uw geboortjaar?

.....

10. Wat is uw hoogst voltooide opleiding?

- Geen
- Basisonderwijs / VMBO
- MBO / HAVO / VWO
- HBO / WO
- Zeg ik liever niet
- Anders:.....

11. Wat is de postcode van uw woning?

Bijvoorbeeld: 9651 AD

.....

12. Hoe lang woont u al in uw huidige woonplaats?

.....

13. Hartelijk dan voor het invullen! Heeft u vragen of opmerkingen over deze enquête, dan kunt u deze hier plaatsen.

.....
.....
.....

14. Bent u geïnteresseerd in de uitkomsten van dit onderzoek, laat dan hieronder uw e-mailadres of telefoonnummer achter.

.....

Bijlage 3 – SPSS-resultaten

Bijlage 3.1 Chi-kwadraattoets: Leeftijd respondenten vs Leeftijd populatie

Leeftijdsopbouw			
	Observed N	Expected N	Residual
< 25 jaar	3	9,3	-6,3
25 - 45 jaar	13	17,3	-4,3
45 - 65 jaar	44	31,3	12,7
> 65 jaar	20	22,0	-2,0
Total	80		

Test Statistics	
	Leeftijdsopbouw
Chi-Square	10,753 ^a
df	3
Asymp. Sig.	0,013

a. 0 cells (0,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 9,3.

Bijlage 3.2 Chi-kwadraattoets: Opleiding respondenten vs Opleiding populatie

Wat is uw hoogst voltooide opleiding?			
	Observed N	Expected N	Residual
Basisondewijs	1	20,6	-19,6
MBO / HAVO	31	48,2	-17,2
HBO / WO	45	8,2	36,8
Total	77		

Test Statistics	
	Wat is uw hoogst
Chi-Square	188,557 ^a
df	2
Asymp. Sig.	0,000

a. 0 cells (0,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum

Bijlage 3.3 One-way ANOVA: Houding park vs Traditional Attachment

Descriptives								
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Zeer negatief	20	3,9500	2,68475	0,60033	2,6935	5,2065	0,00	8,00
Negatief	9	2,7778	3,23179	1,07726	0,2936	5,2619	0,00	8,00
Neutraal	10	2,3000	2,58414	0,81717	0,4514	4,1486	0,00	7,00
Positief	12	2,6667	2,34844	0,67794	1,1745	4,1588	0,00	7,00
Zeer Positief	29	2,6897	2,80438	0,52076	1,6229	3,7564	0,00	8,00
Total	80	2,9625	2,73205	0,30525	2,3549	3,5701	0,00	8,00

ANOVA					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	27,408	4	6,852	0,915	0,460
Within Groups	561,479	75	7,486		
Total	588,887	79			

Bijlage 3.4 One-way ANOVA: Houding park vs Active Attachment

Descriptives								
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Zeer negatief	43	8,3256	2,94166	0,44860	7,4203	9,2309	1,00	12,00
Negatief	10	6,8000	3,52136	1,11355	4,2810	9,3190	0,00	11,00
Neutraal	13	7,3208	2,35067	0,65196	5,8103	8,6513	3,00	12,00
Positief	3	8,0000	2,64575	1,52753	1,4276	14,5724	5,00	10,00
Zeer Positief	11	7,5455	3,80430	1,14704	4,9897	10,1012	0,00	12,00
Total	80	7,8375	3,03333	0,33914	7,1625	8,5125	0,00	12,00

ANOVA					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	26,811	4	6,703	0,718	0,582
Within Groups	700,077	75	9,334		
Total	726,888	79			

Bijlage 3.5 Logistische regressie: Actie vs Active Attachment

Case Processing Summary			
Unweighted Cases ^a		N	Percent
Selected Cases	Included in Analysis	80	100,0
	Missing Cases	0	0,0
	Total	80	100,0
Unselected Cases		0	0,0
Total		80	100,0

a. If weight is in effect, see classification table for the total number of cases.

Dependent Variable Encoding	
Original Value	Internal Value
Niet gekozen	0
Gekozen	1

BLOCK 0: BEGINNING BLOCK

Classification Table ^{a,b}					
		Predicted			
		Actie_ondernomen		Percentage Correct	
	Observed	Niet gekozen	Gekozen		
Step 0	Actie_ondernomen	Niet gekozen	50	0	100,0
		Gekozen	30	0	0,0
Overall Percentage					62,5

a. Constant is included in the model.

b. The cut value is ,500.

Variables in the Equation							
		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 0	Constant	-0,511	0,231	4,893	1	0,027	0,600

Variables not in the Equation					
			Score	df	Sig.
Step 0	Variables	Active_Attachment	0,203	1	0,653
Overall Statistics			0,203	1	0,653

BLOCK 1: METHOD = ENTER

Omnibus Tests of Model Coefficients				
		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	0,204	1	0,652
	Block	0,204	1	0,652
	Model	0,204	1	0,652

Model Summary			
Step	-2 Log likelihood	R Square	R Square
1	105,646 ^a	0,003	0,003

a. Estimation terminated at iteration number 3 because parameter estimates changed by less than ,001.

Classification Table ^a					
		Predicted			
		Actie_ondernomen		Percentage Correct	
Observed		Niet gekozen	Gekozen		
Step 1	Actie_ondernomen	Niet gekozen	50	0	100,0
		Gekozen	30	0	0,0
Overall Percentage					62,5

a. The cut value is ,500.

Variables in the Equation							
		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1 ^a	Active_Attachment	0,035	0,078	0,202	1	0,653	1,035
	Constant	-0,785	0,656	1,433	1	0,231	0,456

a. Variable(s) entered on step1: Active_Attachment.